# Gertler Dawid

**Kategorie: Biografie**

Urodził się w Chęcinach w 1911 r. Przed wojną mieszkał w Łodzi. Był rzekomo agentem Brygady Lotnej Urzędu Skarbowego. Sam twierdził, że współpracował z radnym miejskim adwokatem Józefem Wajcmanem. Od jesieni 1939 r. konfident Gestapo i Kripo (vide), zajmował się rozpracowywaniem gett w Łodzi, Pabianicach (vide) i Warszawie. Miał przepustki na wyjeżdżanie z getta, m.in. do Warszawy. Od marca 1942 r. szef Sonderkommando (vide), które znacznie rozbudował. Dokonywał rewizji i konfiskat cennych przedmiotów, które następnie przekazywał do Gettoverwaltung (vide Zarząd Getta). Dzięki donosom i przesłuchaniom wskazywał miejsca w przedwojennych mieszkaniach Żydów łódzkich, gdzie były ukryte cenne przedmioty.

Dzięki bliskim kontaktom z Hansem Biebowem (vide) był jedną z osób mających prawo do wypisywania zwolnień z deportacji we wrześniu 1942 r. (vide Szpera). Od jesieni 1942 r. miał ambicję usunięcia Rumkowskiego od władzy, prze- ciwstawiał się jego działaniom i tworzył własne grono zwolenników. W styczniu 1943 r. przejął kontrolę nad aprowizacją getta, w tym dodatkowymi przydziałami; według opinii wielu starał się zorganizować aprowizację w sposób bardziej sprawiedliwy niż dotychczas. Uważano też, że to Gertler stał za pomysłem kierowania do piekarń robotników na okres kilku tygodni. Dzięki tej pracy otrzymywali dodatkowy przydział chleba. Prawo do typowania robotników do tej pracy mieli Rumkowski i Gertler.

Rosnąca pozycja Gertlera i Oddziału Specjalnego zaostrzyła konflikt z Rumkowskim. Gertler był poza tym bardziej skłonny do ustępstw wobec Niemców, przez co chętniej z nim współpracowali. Ostatecznie jednak to Rumkowski pozostał na stanowisku, a Gertler z bliżej nieznanych powodów został 12 lipca 1943 r. wezwany do miasta i już do getta nie powrócił. Wydarzenie to wywołało duże poruszenie w getcie i było przez wiele dni komentowane. Oskar Rosenfeld poświęcił osobie Gertlera dłuższy fragment swoich prywatnych zapisków:

„14 lipca [1943 r.]

Przypadek Dawida Gertlera. Zaraz po wkroczeniu [Niemców] do Łodzi Gertler oddał się do dyspozycji Gestapo. Jego współpracownicy byli figurami w świecie przestępczym. Wyśledzeni w głównej sprawie ukryli biżuterię i walutę. Następstwem były często ciężkie kary, rozstrzeliwania. Później po utworzeniu getta pracował tu dalej i otaczał się starymi specjalistami. [Jego] zadaniem jako kierownika Oddziału Specjalnego i zaufanego Gestapo było znajdowanie ciągle nowego towaru. Wiosną 1942 r. wybuchła afera Herzberga, który był szefem rewiru Marysin i kierownikiem Centralnego wi?zienia[…]. Herzberg zniknął, został zabrany do miasta. Los jego jest naturalnie nieznany. […] Po odejściu Herzberga nadszedł czas awansu dla Gertlera. Jednak był jeszcze przedtem jeden epizod: Gertler został zaaresztowany przez Kripo, która oskarżała go o to, że współpracował z Gestapo przy odkładaniu na bok złota itd. dla Gestapo. Gertlerowi wybito że- bra, siedział osiem miesięcy, nie zdradził Gestapo, w końcu wypuszczony przez interwencję Starego. Potem szybka kariera. Stopniowo obok Starego [stał się] panem getta. Żywność, mięso, działka do dyspozycji. Jego ludzie nadal wykrywali ukryte towary. To on za 1000–2000 marek wywoził Żydów z getta do Warszawy oficjalnie w dużych samochodach ciężarowych i prawdopodobnie przy tym zarabiał. Gdy jechał przez getto, [był] podziwiany, zazdroszczono mu jak chanowi. Wprowadził rządy motłochu, zabiegano o jego łaski, prezenty dla jego ludzi, talony itd., aby zepchnąć Starego na dalszy plan. Obok niego kierownik resortów pracy Aron Jakubowicz, a więc trzej panowie w getcie. Często konflikty, które zażegnywano, szolem – ale wciąż walka o władzę. Obie strony prześcigały się w rozdawaniu prezentów swoim zwolenni- kom. […] W połowie czerwca 1943 r. złote dolary i złota biżuteria, dolary papierowe etc. Teraz Gertler upadł. Wezwany na Rynek Ba?ucki, wsadzony do auta, wywieziony. Przeszukanie mieszkania. Prawdopodobnie dzielił z Gestapo dobra ze złota. W każdym bądź razie […] już trzeci dzień, nie wrócił”1.

Z powojennych dokumentów wynika, że został przewieziony do więzienia w Inowrocławiu. Zachował się protokół jego przesłuchania 15 lipca 1943 r., w którym przyznaje się do bycia agentem Gestapo oraz pozostawania w bliskich związ- kach z Gettoverwaltung, skąd miał otrzymywać miesięczne wynagrodzenie w wysokości 800 mk.

Wymagano od niego sporządzania co miesiąc listy zabezpieczonego majątku. Działalność w getcie opierał na sieci 16 zwerbowanych agentów, którzy również byli dodatkowo opłacani oraz wynagradzani przydziałami dodatkowej żywności. Gertler otrzymywał też co miesiąc pieniądze od Günthera Fuchsa (vide) w wysokości 80 mk. Miał prawo wyjeżdżać z getta bez obowiązku noszenia gwiazdy Dawida. Wielokrotnie udawał się do Warszawy i innych miejscowości w Generalnym Gubernatorstwie. Podróże do Warszawy wykorzystywał do przekazywania listów i wiadomości rozdzielonym rodzinom. Był również zaangażowany w organizację przewozu ludzi z getta w Łodzi do getta w Warszawie, za odpowiednią opłatą. Transportu dokonywali za zgodą Gestapo warszawscy przewoźnicy Heller i Kohn. Przyznał ponadto, że dla pracowników Gettoverwaltung pilnował hodowli 80–100 kur. Jajka i wyhodowane pisklęta przekazywał Hansowi Biebowowi.

Po miesiącu pobytu w więzieniu w Inowrocławiu został przez Wrocław i Katowice przewieziony do KL Auschwitz, gdzie przebywał do 30 listopada 1943 r. Przetransportowany do Langensalza i dalej do Buchenwaldu i Flossenbürga, gdzie doczekał wyzwolenia w maju 1945 r. Zamieszkał w Monachium z drugą żoną, łodzianką Sonią z domu Boskis. W 1952 r. urodził się im syn Heinrich. Gertler bezskutecznie starał się o wyjazd do Stanów Zjednoczonych.

W 1949 r. rozpoczął się jego proces przed Sądem Rehabilitacyjnym przy Żydowskim Komitecie Centralnym w Monachium. Obszerne dokumenty procesowe znajdują się w Archiwum Yad Vashem oraz Archiwum Los Angeles Museum of the Holocaust. Obejmują m.in. liczne zeznania ocalałych z łódzkiego getta, którzy później osiedli w USA,  poświadczające, jak Gertler ich uratował lub pomógł przetrwać im i członkom ich rodzin.

W powojennym wywiadzie udzielonym Isaiahowi Kupersteinowi wyparł się swojej agenturalnej przeszłości. Aresztowanie tłumaczył tym, iż oficerowie Gestapo obawiali się, że może dysponować wiedzą o korupcji wśród niemieckich oficjeli.

Zmarł w 1977 r. w Niemczech.

Robert M. Shapiro

**Przypisy**

1. O. Rosenfeld, Dziennik [w:] Oblicza getta..., s. 22-23.

## Źródła

AYV M.21/111, passim; LAMOTH 01.11.04; ITS, personal file of David Gertler; AŻIH, 301/2811, s. 1; Kronika, t. 3, s. 19, 20.01.1944, s. 337-338, 13.07.1943; O. Rosenfeld, Dziennik [w:] Oblicza getta..., s. 22-23.

## Tagi

administracja żydowska

**Data aktualizacji: 07-11-2026**

**Data dodania: 16-08-2025**